

Parochie cursus digitaal: *Sociale Leer: Grenzen aan de wetenschap*

Themagebied 7. Media en communicatie

(auteur: Huub Flohr)

Overzicht programma videopresentaties

Sociale leer 38: <i>Grenzen aan wetenschappelijk onderzoek</i>	Sociale leer 2: <i>Vrijheid van meningsuiting</i>	Sociale leer 19: <i>Openbaarheid van bestuur</i>
Sociale leer 26: <i>Belang van de journalistiek</i>	Sociale leer 29: <i>Evangelisatie en inculturatie</i>	<i>Sociale media en privacy*</i>

*= in de planning

Sociale leer video 38: *Geloof en de grenzen aan de wetenschap*

Complottheorieën zoals over de verspreiding van het coronavirus bouwen tegenwoordig voort op wantrouwen tegenover het wetenschappelijk onderzoek, aldus pastor Flohr. Dit fenomeen wordt algemeen als volgt omschreven bijvoorbeeld op de website <https://nl.wikipedia.org/> geraadpleegd op **2 oktober 2021**:

“Een complottheorie of samenzweringstheorie is een onbewezen theorie dat een bepaalde gebeurtenis, ontwikkeling of toestand op bijvoorbeeld sociaal, politiek of economisch gebied het resultaat is van een samenzwering.

Soms blijken met het verstrijken van de tijd, met voortschrijdend inzicht, of met meer kennis door wetenschappelijk onderzoek sommige (aanvankelijke) complottheorieën achteraf toch bewaarheid. In dat geval gaat het niet meer om een complottheorie maar om een bewezen complot. Iets entameren alsof het een complottheorie betreft kan ook als frame onderdeel zijn van een dispuut.”

De oorsprong van complottheorieën kan heel divers zijn. Zo schrijft **Tymen Peverelli** in een onderzoek gepubliceerd op de website socialevraagstukken.nl op **15 januari 2021**:

“Een aanname die vaak terugkeert in dit debat, is dat complotdenken versterkt wordt door sociale onzekerheid en armoede. Het zou iets zijn wat toebehoort aan mensen aan de randen van de samenleving. Historicus Zihni Özdil schreef in NRC Handelsblad van 8 augustus jl.: ‘De geschiedenis laat zien dat in tijden van toenemende onzekerheid, vooral mensen die al een onzeker bestaan hebben, behoefte hebben aan een duidelijk, helder verhaal dat alles verklaart. Een samenzweringstheorie, hoe bizar ook, biedt dat.’

Ik denk echter dat deze aanname maar een deel van de waarheid dekt. De geschiedenis laat zien dat het juist ook gevestigde politici en intellectuelen zijn geweest die samenzweringstheorieën bedachten en verspreidden. Daarmee zijn complottheorieën al eeuwen een vast onderdeel geworden van onze maatschappelijke mainstream.....

Bepaalde complottheorieën zijn gewelddadig en ronduit gevaarlijk, zeker als ze minderheden aanwijzen als bron van al het kwaad. Daarnaast is het belangrijk om te erkennen dat complotten echt

kunnen bestaan. Denk bijvoorbeeld aan het Libor-schandaal uit 2013, waaruit bleek dat banken (waaronder de Rabobank) jarenlang stiekem afspraken hadden gemaakt over de rente. Het label 'complottheorie' is dus geen reden om een idee wel of niet serieus te nemen.

Tijdens momenten van crisis slaan complottheorieën aan onder mensen die het vertrouwen in de reguliere politiek zijn verloren. Bespotten, censureren of bespioneren (NRC toonde recent aan dat het Nederlandse leger uitgebreid data verzamelt over anti-coronagroepen zoals Viruswaanzin), zal de achterdocht alleen maar doen toenemen. Daarom is het de grote uitdaging voor de komende jaren om dat vertrouwen terug te winnen."

Wetenschappelijk onderzoek kent zijn grenzen in de fysieke bewijsbaarheid van wat als waarheid wordt gepresenteerd. Daarom is wat wetenschappelijk bewezen wordt geacht nooit absoluut. Binnen deze betrekkelijkheid aldus pastor Flohr is ze wel een bijdrage aan de waarheid en moet ze ook vanuit het geloof worden gerespecteerd. Dit vertrouwen stelt het Vaticaan in ieder geval als het gaat om het verantwoordelijkheid nemen voor het milieu, zoals blijkt in de berichtgeving over de ontmoeting op 3 oktober 2021 van religieuze leiders en diplomaten in de aanloop op de klimaatconferentie in Glasgow. <https://www.kerknet.be> berichtte daar al **op 19 juni 2021** over:

"Aartsbisschop Paul Richard Gallagher, de secretaris voor de relaties met andere staten van de Heilige Stoel, heeft in Rome de conferentie Geloof en Wetenschap voorgesteld. De bijeenkomst brengt op 3 oktober 2021, op initiatief van de Italiaanse en de Britse ambassadeurs bij de Heilige Stoel en met de steun van het Vaticaan, religieuze leiders en wetenschappers uit de hele wereld samen in het vooruitzicht van de Klimaatconferentie in Glasgow.

De bijeenkomst geeft een aanzet tot een bezinning over onze relatie met de natuur te midden van een cultuur van onverschilligheid, stelde mgr. Gallagher. Wij zullen ons buigen over vragen als: Welk leven willen we de komende jaren leiden? Welke wereld willen we de komende generaties en decennia nalaten aan toekomstige generaties? Het zijn vragen die nauw verband houden met de zorg voor de planeet en oplossingen om de klimaatverandering aan te pakken.

Alles is met elkaar verbonden en om deze reden is er bij de Heilige Stoel nooit enige twijfel geweest om zich bij dit initiatief aan te sluiten en zijn bijdrage te leveren. Milieukwesties en de milieucrisis gaan ons zeer te harte en met de encycliek Laudato si' en vele andere initiatieven hebben wij al een belangrijke bijdrage geleverd op dit gebied. Bovendien bestaat er een grote gevoeligheid voor deze thematiek in de hele Kerk en in de wereld.

Mgr. Gallagher bevestigde dat er al een 40-tal religieuze leiders uit de hele wereld hun aanwezigheid hebben toegezegd. Hij herinnerde eraan dat geloof en wetenschap in het verleden vaak tegen elkaar werden uitgespeeld. Nu merken wij dat milieukwesties ze allebei opnieuw samenbrengen en met elkaar verbinden.

Bron: Vaticannews.va"

Dat de tegenstelling geloof en wetenschap tot het verleden dient te behoren heeft met evenveel woorden de **Pastorale Constitutie Gaudium et spes van het Tweede Vaticaans Concilie** gesteld waar we **in art. 36** lezen:

"Toch schijnen velen van onze tijdgenoten de vrees te koesteren, dat een te nauw samengaan van menselijke activiteit en godsdienst gevaar oplevert voor de autonomie van de mensen, de gemeenschappen of de wetenschap.

Vat men de autonomie van de aardse werkelijkheden zó op, dat de geschapen dingen en de gemeenschappen zelf hun eigen wetten en hun eigen waarden bezitten, die de mens geleidelijk moet ontdekken, benutten en ordenen, dan is de eis van autonomie ten volle gerechtvaardigd, want ze stemt overeen met het dringend verlangen van de moderne mensen en beantwoordt ook aan de wil van de Schepper. Immers krachtens de aard zelf van de schepping bezitten de dingen hun eigen bestaan waarheid, voortreffelijkheid, hun eigen wetten en orde, die de mens dient te eerbiedigen door de eigen methoden van iedere wetenschap en techniek te erkennen. Daarom zal een methodisch onderzoek op elk wetenschappelijk gebied, mits het echt wetenschappelijk gebeurt en overeenkomstig de morele normen, nooit werkelijk in strijd zijn met het geloof, omdat de profane werkelijkheden en de geloofswerkelijkheden haar oorsprong hebben in dezelfde God. Nog sterker: wie met nederigheid en volharding tracht door te dringen in de geheimen der dingen, wordt, hoewel onbewust, als het ware geleid door de hand van God, die alles in stand houdt en aan alle dingen het wezen geeft. Daarom betreuren wij bepaalde opvattingen, die soms ook onder de christenen geheerst hebben, vanwege een gebrek aan inzicht in de rechtmatige autonomie van de wetenschap, opvattingen, die spanningen en conflicten hebben veroorzaakt en aanleiding waren, dat velen een tegenstelling gingen zien tussen geloof en wetenschap.”

Concreter sprak **paus Franciscus op 27 oktober 2014** over het einde van dit moeizame verleden in zijn **toespraak** voor de **Pauselijke Academie van Wetenschappen**. <https://www.demorgen.be/> vatte die toespraak als volgt samen:

“Volgens paus Franciscus zijn de evolutie- en de bigbangtheorie helemaal niet onverzoenbaar met het katholieke geloof. Beide wetenschappelijke theorieën vereisen zelfs het bestaan van een God, zegt hij.

‘De oerknal spreekt de tussenkomst van een schepper helemaal niet tegen’, zei paus Franciscus gisteren in een toespraak voor de Pauselijke Academie van Wetenschappen in het Vaticaan. Daar werd een buste van de vorige paus, Benedictus XVI, ingehuldigd. Volgens Franciscus vereist de bigbangtheorie het bestaan van zo'n schepper zelfs, want ‘de wereld is niet uit chaos ontstaan’.

Het scheppingsverhaal in de bijbel kan ons een verkeerd beeld van God geven, waarschuwde de paus. Hij benadrukte dat de schepper geen ‘tovenaar met een toverstok’ is, maar ‘een opperste wezen dat creëert uit liefde’.

Ook de evolutietheorie valt volgens Franciscus perfect te rijmen met het bestaan van God. ‘Evolutie in de natuur botst niet met het creationisme. Levende wezens kunnen niet evolueren als ze niet eerst geschapen werden.’

De mens speelt volgens Franciscus een uitzonderlijke rol in het evolutieverhaal. ‘God gaf de mens een ander soort autonomie dan de rest van de natuur: de vrijheid.’”

Al eerder op **31 oktober 1992** had **paus Johannes Paulus II** in zijn **toespraak tot dezelfde Academie** het volgende gezegd over de kwestie Galileo, die hij in diezelfde toespraak rehabiliteerde:

“11. Er kan een les worden getrokken uit de zaak Galileo die actueel blijft in verband met soortgelijke situaties die zich vandaag voordoen en zich in de toekomst kunnen voordoen.

Ten tijde van Galileo was het ondenkbaar om een wereld te vertegenwoordigen zonder een absoluut fysiek referentiepunt. En aangezien de toen bekende kosmos zich bij wijze van spreken alleen in het zonnestelsel bevond, kon dit referentiepunt zich alleen op de aarde of de zon bevinden. Vandaag, na Einstein en in het perspectief van de hedendaagse kosmologie, is geen van deze twee referentiepunten van het belang dat het toen had. Deze opmerking gaat natuurlijk niet over de

geldigheid van Galileo's standpunt in het debat; hij wil eerder aangeven dat er vaak, naast twee gedeeltelijke en contrasterende visies, een bredere visie is die beide omvat en overstijgt.

12. Een andere les die wordt getrokken is het feit dat de verschillende disciplines van kennis een diversiteit aan methoden vereisen.

Galileo, die de experimentele methode praktisch uitvond, had dankzij zijn intuïtie als briljant fysicus en op basis van verschillende argumenten begrepen waarom alleen de zon kon functioneren als het centrum van de wereld, zoals het toen heette, dat wil zeggen als een planetair systeem.

De fout van de theologen van die tijd, bij het handhaven van de centrale positie van de aarde, was om te denken dat onze kennis van de structuur van de fysieke wereld op een bepaalde manier werd opgelegd door de letterlijke betekenis van de Heilige Schrift.In werkelijkheid behandelt de Schrift niet de details van de fysieke wereld, waarvan de kennis is toevertrouwd aan de menselijke ervaring en redenering. Er zijn twee terreinen van kennis, het ene dat zijn oorsprong vindt in Openbaring en het ene dat de rede alleen op eigen kracht kan ontdekken. Tot deze laatste behoren de experimentele wetenschappen en filosofie. Het onderscheid tussen de twee kennisgebieden moet niet worden opgevat als een tegenstelling. De twee sectoren staan niet geheel los van elkaar, maar ze hebben ontmoetingspunten. De methodologieën van elk maken het mogelijk om verschillende aspecten van de werkelijkheid te benadrukken.”

Naast het respect voor de eigen kennisgebieden van wetenschap en geloof en de eigen methodes van onderzoek vergt de omgang met beide vertrouwen in het gezag van wetenschappers en theologen, die als deskundigen altijd de waarheid voor ogen moeten hebben en niet door manipuleren van niet deskundigen met voor hen niet toetsbare of inzichtelijke bevindingen macht over hen uit te oefenen en hen naar hun hand te zetten. Dit vertrouwen dat mag worden verondersteld moet uiteraard ook inde praktijk bevestigd worden, aldus pastor Flohr.

Vragen tot verdieping of ter onderlinge uitwisseling:

- *Hoe kan het vertrouwen in de wetenschap waarin deskundigen elkaar soms tegenspreken groeien als hun bevindingen directe gevolgen hebben voor maatschappelijke regelingen?*
- *Waar spreken Evolutietheorie en Scheppingsgeloof elkaar tegen resp. vullen ze elkaar aan?*
- *Om wat voor waarheid gaat het de wetenschap, en welke waarheid zoeken filosofen en theologen?*